

Smågrisenenes stop på vejen ud af Danmark – hvad ved vi egentligt?

Millioner af danske smågrise eksporteres hvert år via samlesteder – en vigtig brik i smittebeskyttelsen, men måske også et overset led i transportkæden. Et nyt specialestudie beskriver forholdene på to danske samlesteder og peger på potentielle velfærdsmæssige udfordringer for de dyr, der gør et stop på vejen ud af landet.

Antallet af danske grise, der eksporteres til udlandet har været stigende gennem en årrække. I 2023 nåede antallet op på over 15 millioner smågrise (dvs. grise på omkring 30 kg). Heraf blev 71 % eksporteret via et dansk samlested. Størstedelen af de eksporterede danske smågrise sendes til Tyskland eller Polen.

Betegnelsen »samlested« omfatter staldfaciliteter, hvortil grisene transporteres fra deres oprindelsesbesætning. Efter indførelse af den nye Dyresundhedslov i EU [1] omtales samlesteder som sammenbringningsvirksomheder.

Efter ankomst til samlestedet aflæses grisene og tilses af en embedsdyrlæge med fokus på transportegnethed i henhold til dansk og EU-lovgivning [2], hvorefter de læsses på en lastbil, der skal transportere dem til den udenlandske destination.

På samlestedet findes staldfaciliteter til at drive grisene fra aflæsningsrampe til pålæsningsrampe. Desuden findes der stier, som bruges til at fremvise grisene for embedsdyrlægen, og som grisene kan

opholde sig i, hvis de ikke læsses direkte fra den ene lastbil til den anden.

Brugen af samlesteder handler blandt andet om smittebeskyttelse i forhold til at forhindre spredning af husdyrsygdomme fra udlandet – særligt afrikansk svinepest (ASF) [3]. Et udbrud af ASF vil have store økonomiske konsekvenser for dansk eksport og også store dyrevelfærdsmæssige konsekvenser, fx for de grise, der bliver smittede og syge, samt for de grise, der vil skulle aflives for at forhindre spredning af smitte [3]. Ved at benytte samlesteder undgår udenlandske lastbiler at skulle køre ud til danske grisebesætninger og dermed tæt på de grise, som skal blive i Danmark. I stedet kan de afhente grisene på samlestederne og dermed begrænse risikoen for smittespredning.

Grisenes rejse starter ikke altid ved staldøren

Jævnfør EUs regler for transport af dyr registreres afgangs- og ankomststeder for al transport, der varer over 8 timer.

Som led i sit speciale på Master for Vurdering af Dyrevelfærd i primærproduktionen, Århus Universitet, har Camilla Apel Svejstrup indsamlet viden om brug af samlesteder i Danmark. Denne artikel er baseret på resultaterne fra Camillas speciale og skrevet i samarbejde med Mette S. Herskin, som var specialevejleder.

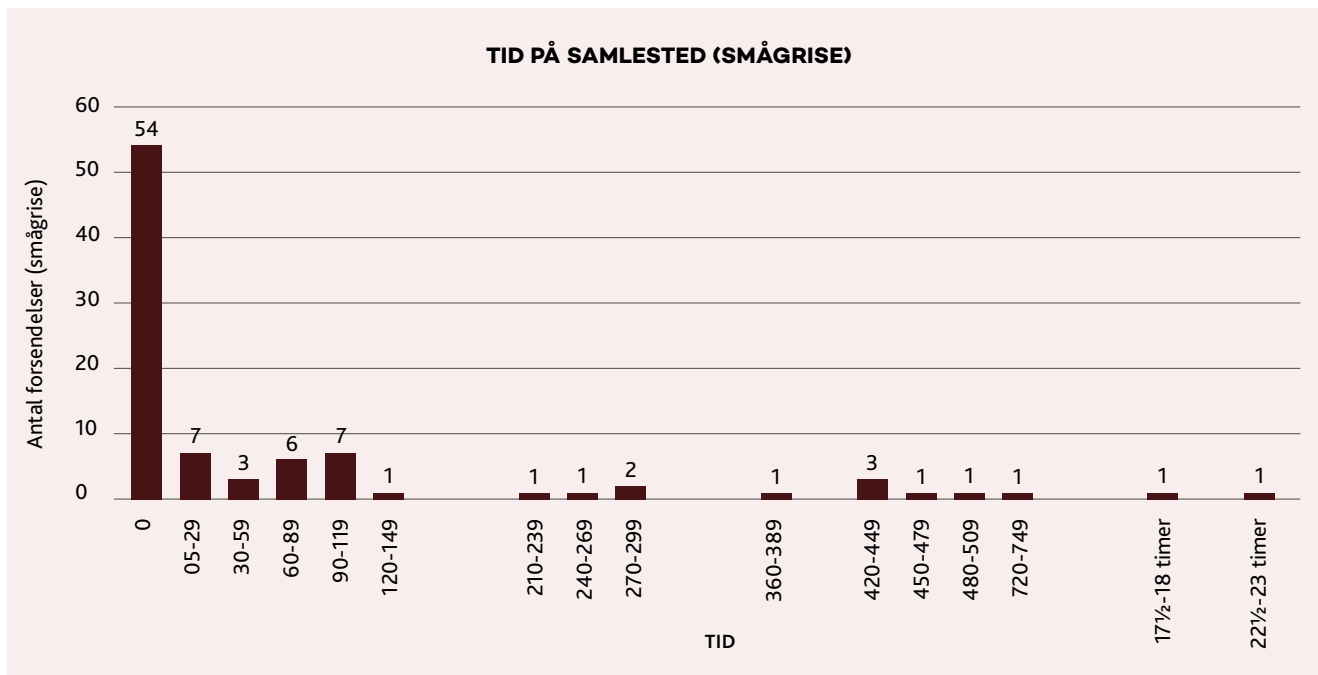
Et samlested kan betragtes som grisenes afgangssted, hvis afstanden mellem første pålæsningssted og samlestedet er under 100 km, eller grisene har været opstaldet med strøelse og drikkevand i tilstrækkelige mængder i mindst 6 timer inden tidspunktet for afgang fra samlestedet [2]. For en del af de grise, som eksporteres fra Danmark, medregnes transporten til samlestedet derfor ikke i den samlede transporttid, fordi de enten kommer fra en besætning, der ligger mindre end 100 km fra samlestedet, eller fordi de opstaldes på samlestedet i mindst 6 timer. Grisenes rejse begynder derfor officielt først, når de læsses på den lastbil, som skal bringe dem ud af landet. Der findes ikke offentligt tilgængelige opgørelser over, hvor stor en del af forsendelserne, der har afgangssted på et samlested.

Dansk lovgivning stiller en række krav til, hvordan samlesteder skal indrettes, så grisene ikke kommer til skade eller udsættes for væsentlig ulempe under opholdet [4]. Der er angivet et arealkrav

"Der findes ikke offentligt tilgængelige opgørelser over, hvor stor en del af forsendelserne, der har afgangssted på et samlested."

Figur 1: Varighed af ophold på samlested for de 91 forsendelser, som indgik i datasættet. Forsendelser med 0 minutter er forsendelser, hvor pålæsningen af første gris på den lastbil, der skulle køre smågrisene videre fra samlestedet, var igangsat, før sidste gris var læsset af den bil, dyrene ankom i.

pr. gris, som afhænger af, om grisene opholder sig på samlestedet mindre eller mere end 8 timer. Desuden skal de stier, som grisene opholder sig i, være forsynede med drikkeanordninger, så dyrene altid har adgang til vand.

Grise, der opholder sig på samlestedet i mere end 8 timer, skal have adgang til foder i en god kvalitet og mængde, der svarer til deres fysiologiske behov. Desuden skal grisene have adgang til et tørt og velstrøet leje, hvor alle dyr kan ligge ned samtidig. Med indførelse af EUs nye dyresundhedslovgivning [1] i 2021 blev det muligt, at grise kan opholde sig på samlesteder i op til 14 dage. Det er dog stadig ovennævnte krav, der er gældende, og der er fx ikke krav om rode- og beskæftigelsesmateriale til grise på samlesteder.

Specialestudie beskriver forhold på to danske samlesteder

Pt. findes der kun begrænset viden om brug af samlesteder, hvilket også bekræftes af EFSA's nylige rapport om velfærd hos grise under transport [5].

Denne artikel indeholder et udvalg af resultater fra et nyligt gennemført specialestudie på masteruddannelsen i vurdering af husdyrvelfærd i primærproduktionen, Århus Universitet, og omfatter data indsamlet fra to danske samlesteder.

Specialet fokuserede på grisenes køretid og -afstand til samlestedet, om grisene havde adgang til vand under transporten til samlestedet, hvor lang tid grisene opholdt sig på samlestedet, og om de havde adgang til vand, foder og strøelse under opholdet.

Desuden er der indsamlet data om antallet af grise på lastbilen under transporten til samlestedet – og om, hvor mange af disse dyr der senere blev læsset på eksportlastbilen. I undersøgelsen indgik i alt 91 transporter af smågrise (svarende til 52.766 smågrise), som blev eksporteret over de to samlesteder. Resultaterne blev indsamlet i efterår 2024.

RESULTATER

En rejse på op til 24 timer

I gennemsnit var smågrisenes transporttid (baseret på chaufførernes hukommelse) fra oprindelsesbesætning til samlested 1 time og 12 minutter (min: 5 min; maks: 2:20 timer). Den angivne køretid for forsendelser, der havde kørt 90-100 km til samlestedet, var 0:45-1:45 timer. Hvis samlestedet er angivet som afgangssted, betyder det at grisene kører op mod 1:45 time, inden de på samlestedet læsses på den udenlandske lastbil, for herefter at starte en tur på op til 23 timer. Sådanne dyr vil reelt have en samlet køretid på over 24 timer.

Det har ikke været muligt at finde videnskabeligt belæg for grænsen på 100 km, som indgår i den fælles europæiske lovgivning [2]. En afklaring af, om der findes en biologisk relevant grænse for længden eller varigheden af transport til samlested med betydning for grisens velfærd, kræver yderligere undersøgelser.

For 74 % af forsendelserne svarede chaufføren ja til, at grisene havde haft adgang til vand på turen fra oprindelsesbesætning til samlested. Dette er imidlertid kun et krav ved lange forsendelser (dvs. ture på over 8 timers varighed) [2].

For 59 % af forsendelserne påbegyndtes pålæsningen på den lastbil, der skulle transportere dyrene ud af Danmark allerede, imens aflæsningen fra den lastbil, de var ankommet til samlestedet på, var i gang. Disse dyr havde altså ikke et reelt ophold på samlestedet. De forsendelser med smågrise, der havde et kortere eller

Figur 2. Eksempler på fodertrug i stier på danske samlesteder.

FOTO CAMILLA APEL SVEJSTRUP

Figur 3. Eksempler på forskellige typer af drikkepipler på samlesteder og deres placering i stierne. A og B viser udformning af to forskellige drikkekopper. C en drikkeventil.

FOTO CAMILLA APEL SVEJSTRUP

længere ophold på samlestedet, havde i gennemsnit et ophold på 3:32 timer. De smågrise, der opholdt sig længst tid på samlestedet opholdt sig her i 22 ½ time (Figur 1).

Begrænset fodring af dyrene

For 24 % af forsendelserne opholdt grisene sig på samlestedet i 6 timer eller mere (4 % af forsendelserne var på samlested i mere end 8 timer). Som nævnt er det først ved ophold på over 8 timer, at der er krav om foder og ekstra plads. Dette betyder, at en del smågrise kan opholde sig på samlesteder i op til 8 timer – uden foder – inden de sendes på en transport på op til 24 timers varighed.

I forbindelse med fodring af dyrene anvendte samlestederne enten fodertrug eller gulvfodring. Antallet af ædepladser, mængden af foder eller timing for fodring i forhold til afgangstidspunktet er ikke angivet i lovgivningen. Vi vurderer, at op til 5 smågrise kan benytte den anvendte type af fodertrug på samme tid (Figur 2). I stier med fodertrug var der mellem 47 og 82 smågrise (under 30

kg) pr. fodertrug på de to samlesteder. Der findes ikke undersøgelser, som har undersøgt smågrisenes oplevelse af sult under transport. I deres sammenfatning af den videnskabelige viden på området har EFSA – på baggrund af viden fra især slagtesvin under staldforhold – estimeret, at grise efter 12 timer uden adgang til foder vil være sultne og derfor motiverede for at æde.

Op til 60 grise pr. drikkenippel

Alle grise havde adgang til vand på samlestedet via drikkepipler placeret i stierne. Selvom en del af grisene reelt ikke havde ophold på samlestedet, så havde de i princippet adgang til drikkepiplerne i de minutter, dyrene var i bygningen, idet stierne ofte bruges i forbindelse med embedsdyrlægens syn af transportegnethed, hvorunder dyrene skal kunne inspiceres fra begge kropssider.

I bekendtgørelsen for samlestadde [4] er det ikke angivet, hvor mange grise, der skal være pr. drikkenippel. Alt efter hvilken sti eller hvilket staldafsnit, der blev benyttet, havde grisene i de besøgte

samlestalde adgang til enten 8, 4 eller 2 drikkenipler pr. sti. Antallet af dyr i stierne afhænger af stiens størrelse. Beregninger for de to samlesteder viser, at der kan være op til 60 smågrise (med vægt under 30 kg) pr. drikkenippel. Tal fra Landbrug & Fødevarer anbefaler 10-15 smågrise pr. drikkenippel, når dyrene holdes på stald [6].

På de to besøgte samlesteder varierede det, hvor i stierne drikkeniplerne var monteret. I nogle stier var de monteret på langsiden af stien, og i andre stier var drikkeniplerne monteret på den korte side af stien. Særligt i de stier, hvor drikkeniplerne sad på den korte side af stien, er der formodentlig risiko for, at ikke alle grise vil komme i nærheden af drikkeniplerne under opholdet, fordi stien er fyldt med grise.

Tørst anses som en mulig konsekvens forbundet med transport af grise [5], men har kun været undersøgt i meget begrænset omfang, og der findes ikke data for, hvor meget grise drikker under transport og under ophold på samlesteder, eller hvor længe smågrise kan undvære vand, uden at det påvirker deres velfærd. Mulige årsager til, at grise kan opleve tørst under transport, kan være: a) fordi der ikke er vand til rådighed, b) fordi grisene ikke kender de drikkenipler, der er til rådighed, og/eller c) fordi konkurrencen om drikkestederne er for hård

på grund af fx pladsmangel. Afklaring heraf kræver yderligere undersøgelser.

For lidt plads og risiko for slåskampe

Af den danske lovgivning omkring samlesteder fremgår det, at grise på op til 30 kg skal have 0,25 m² pr. dyr, imens grise på 30-100 kg skal have 0,50 m² pr. dyr ved ophold i samlesteder, der varer under 8 timer. For de 91 forsendelser, der indgik i denne undersøgelse, overholdt 18 % ikke arealkravet på samlestedet, fordi grisene i læssene i gennemsnit var tungere end 30 kg og derfor skulle have haft 0,5 m² pr. dyr. Vægtintervallerne i bekendtgørelsen har dog ret store spring. Der er fx stor forskel på at veje 31 kg og 109 kg. Men begge har samme arealkrav. Ved ophold over 8 timer var det 1 ud af 4 forsendelser, som ikke overholdt pladskravet.

Et passende arealkrav skal sikre, at grisene har mulighed for at lægge sig ned, samt sikre adgang til foder og vand [7]. Nedsat mulighed for at kunne ligge ned og hvile anses for en vigtig velfærdskonsekvens for grise under transport [5]. Der findes pt. ikke studier af eventuelle velfærdsmæssige konsekvenser forbundet med nedsat mulighed for at ligge ned og hvile på samlesteder, men også her må det antages at have en betydning for grisenes velfærd under opholdet og

muligvis også under den efterfølgende transport.

Samtidig skal tilstrækkelig plads give mulighed for at kunne undgå eller flygte fra slåskampe med artsfæller. I forbindelse med transport blandes grise typisk flere gange, og der vil derfor kunne foregå aggression i såvel samlested som under transport [8]. Slåskampe mellem grise påvirker deres velfærd, fx på grund af risikoen for læsioner – og dermed mulig smerte – og på grund af risikoen for at dominante grise monopoliserer de ressourcer, der er til rådighed [9].

Er håndteringsstress en overset vinkel?

Med mindre samlesteder anvendes for at undgå, at forsendelsestiden overstiger 24 timer og dermed kræver et ophold i en hvilestald [4], betyder brugen af samlesteder, at grisene skal læsses af og på lastbilen en ekstra gang, sammenlignet med eksporter direkte fra besætningen. Ved én af forsendelserne, som indgik i denne undersøgelse, var dyrene blot blevet transporteret i 5 minutter, før de blev aflæsset på samlestedet.

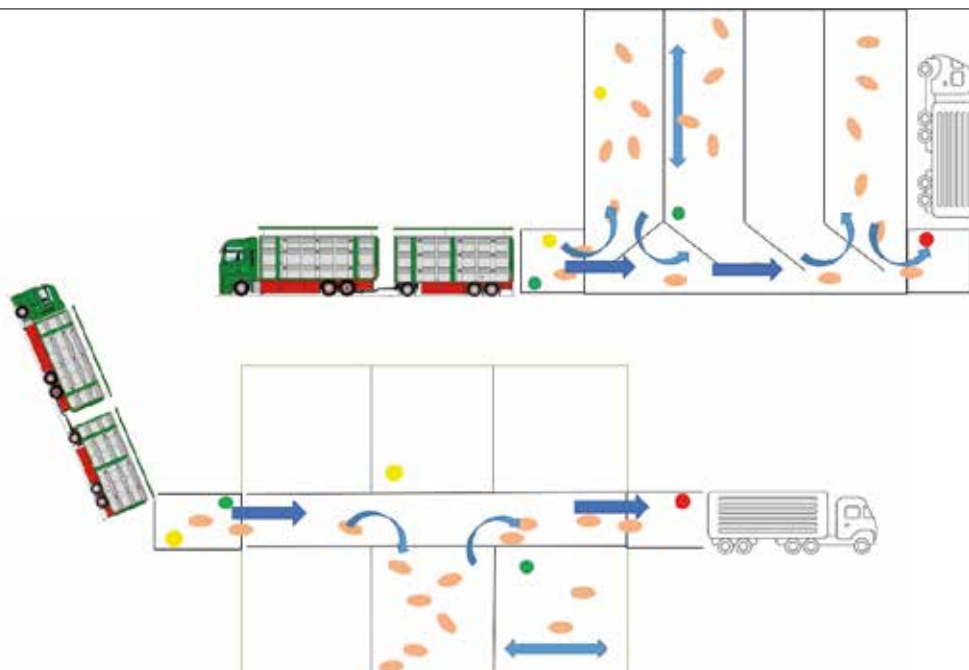
Når embedsdyrlægen skal have mulighed at inspicere begge sider af grisenes kroppe, skal grisene enten bevæge sig rundt i stien eller drives fra en sti til en anden (Figur 5). Samlestedets indretning, medarbejderes kompeten-

Figur 4. Eksempler på stier med smågrise på dansk samlested.

FOTO CAMILLA APEL SVEJSTRUP

Figur 5. Eksempler på layout og flow af grise på danske samlesteder. Figuren illustrerer, hvordan grisene drives fra aflæsningsrampe, gennem samlestedets stier og til pålæsningsrampen. Den grønne lastbil illustrerer køretøjet, som bringer dyrene til samlestalden. Den hvide lastbil illustrerer køretøjet, som afhenter dyrene i samlestalden.

cer og eventuelt tidspres kan bidrage til, at grisene udsættes for såkaldt håndteringsstress, når de håndteres på samlesteder [5]. Der findes så vidt vi ved ingen undersøgelser, som har fokuseret på håndtering af dyr på samlesteder, hverken i Danmark eller i udlandet.

Et overset led i transportkæden?

Denne undersøgelse omfatter kun resultater fra to samlesteder i Danmark og er ikke indsamlet systematisk. Resultaterne bekræfter, at et betydeligt antal smågrise sendes over danske samlesteder forud for eksport og viser, at en del af disse har ophold på samlestedet forud for videre eksport. Resultaterne peger på, at ikke alle smågrise tilbydes den plads, der er angivet i lovgivningen, og at adgangen til vand og foder kan være nedsat sammenlignet med almindelige staldforhold. Endelig dokumentation herfor kræver dog et større og mere systematisk indsamlet datasæt.

Gennemgang af den videnskabelige litteratur på området viser, at praksis med at anvende samlesteder – og de gældende regler på området – på trods af den udbredte brug i fx Danmark, stort set ikke er undersøgt. Der synes derfor ikke at være et reelt vidensgrundlag bag den nuværende praksis. For at opnå reel indsigt i de mulige velfærdskonsekvenser ved brug af samlesteder er der behov for yderligere og mere systematiske undersøgelser. ■

Artiklens forfattere ønsker at takke de involverede samlesteders ejere og ansatte, samt chaufførerne på de involverede grisetransporter for et godt og konstruktivt samarbejde under dataindsamlingen.

REFERENCER

- [1] Forordning (EU), 2019, Kommissionens delegerede forordning (EU) 2020/688 af 17. december 2019 om supplerende regler til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2016/429 for så vidt angår dyresundhedsmæssige krav vedrørende flytning inden for Unionen af landdyr og rugeæg (KOMMISSIONENS DELEGEREDE FORORDNING (EU) 2020/688 af 17. december 2019)
- [2] BEK nr. 26 af 13/01/2020 *Bekendtgørelse om beskyttelse af dyr under transport*, RÅDETS FORORDNING (EF) Nr. 1/2005 af 22. december 2004 om beskyttelse af dyr under transport og dermed forbundne aktiviteter og om ændring af direktiv 64/432/EØF og 93/119/EF og forordning (EF) nr. 1255/97
- [3] Gao, Y., Nielsen, L.H., Boklund, A.E., de Jong, M.C.M. og Alban, L., 2023, *SWOT analysis of risk factors associated with introduction of African Swine Fever through vehicles returning after export of pigs*. *Front. Vet. Sci.* 9:1049940. doi: 10.3389/fvets.2022.1049940
- [4] BEK nr. 21 af 07/01/2016 *Bekendtgørelse om beskyttelse af dyr på samlesteder og andre samlinger af dyr*.
- [5] EFSA AHAW Panel (EFSA Panel on Animal Health and Welfare), Nielsen SS, Alvarez J, Bicout DJ, Calistri P, Canali E, Drewe JA, Garin-Bastuji B, Gonzales Rojas JL, Gortazar Schmidt C, Michel V, Miranda Chueca MA, Padalino B, Pasquali P, Roberts HC, Spoolder H, Stahl K, Velarde A, Viltrop A, Winckler C, Earley B, Edwards S, Faucitano L, Marti S, Miranda de La Lama GC, Nanni Costa L, Thomsen PT, Ashe S, Mur L, Van der Stede Y and Herskin M, 2022. *Scientific Opinion on the welfare of pigs during transport*. *EFSA Journal* 2022; 20(9):7445, 108 pp. <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2022.7445>
- [6] Landbrug & Fødevarer, 2016, https://svineproduktion.dk/viden/istalden/staldsystem/foder_vandsystem/vandtildeling
- [7] Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare (SCAHAW), 2002, *The welfare of animals during transport (details for horses, pigs, sheep and cattle)*. *Animal Welfare*;11(3):354-355. doi:10.1017/S0962728600024982
- [8] Herskin, M.S., Kobek-Kjeldager, C., Kaiser, M.Ø., Thodberg, K., Jensen, L.D., Chen, G., Zhang, G., Rong, L., Foldager, L. 2022. *Krav til indvendig højde ved transport af smågrise*. 15 sider. Rådgivningsnotat fra DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Aarhus Universitet, leveret: 5. juli 2022.
- [9] Jensen, Per, 2017. *The ethology of domestic animals, An introductory text*.